

ЛЮДИНОВИМІРНІСТЬ СОЦІАЛЬНИХ ПРОЄКТІВ В АВІАЦІЙНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ

Робота присвячена дослідженню динаміки аксіологічних засад науково-технічної діяльності на прикладі авіації. Відображено трансформацію високих технологій Hi-Tech до людино вимірних високих соціогуманітарних технологій Hi-Hite через призму проєктивного підходу.

Прадавня мрія людини підкорити небесний простір, відображена в античних легендах і міфах стала дійсністю. Близько 400 р. до н. е. Архіт Тарентський давньогрецький філософ, математик, астроном, державний діяч і стратег став, розробником можливо першого літального апарату, що подібно легендарному Ікару, був моделлю птаха і дозволив здійснити політ близько 200 метрів.

Таке прагнення «літати як птахи» є не чим іншим, як бажанням пристосувати навколишнє середовище до своїх потреб. Відповідно до логіки адаптаційного підходу, запропонованої А. Геленом, світоглядні орієнтири людини як істоти розумної характеризуються з точки зору адаптаційно-утилітарних пріоритетів матеріального забезпечення життя (дане концептуальне положення також характерне для марксизму). На його думку, «в людині втілений абсолютно унікальний проєкт природи, не схожий на біологічну організацію жодного іншої живої істоти» [1, 77]. Згідно з адаптаційним підходом (лат. adaptatio – пристосування), культура як тотальність являє собою специфічно «людським способом» взаємодії з навколишнім середовищем, який виступає субстанційною основою людської історії. Дане розуміння акцентує поняття діяльності для пояснення культурних явищ. До цієї – «діяльнісної» – установки можна віднести всі функціональні концепції (визначення) культури, які інтерпретують її як породжувану суспільством систему задоволення потреб людини. Визначаючи свої потреби, та надаючи ціннісних якостей не існуючим у об'єктивній реальності об'єктам, людина проєктує та переносить свої прагнення з мисленевої діяльності до знаково-практичної, створюючи артефакти, які змінюють принципи закладеного природою біологічного життя людини.

Видатний філософ С. Кримський писав: “Досвід майбутньотворення та конструювання в сучасній цивілізації показав, що здійснення актів переходу від теорії до практики, від минулого до майбутнього, від потенціального до актуального потребують діяльності особливого типу. Такою діяльністю і виявляється проєктування та його головне концептуальне вираження – проєкт. І проєктування зараз набуває інтегрального статусу і починає конкурувати з традиційними засобами пізнання та дії, висуваючи навіть теорію як головну форму організації наукового знання” [2; с.6].

Найважливішою – корелятивною характеристикою людини та її існування, виступає культура, що є такою креативною (лат. create – творити)

реальністю, яка створюється людиною як автентична сфера свого «буття в світі». «Не відбувшись» для натуралістичного способу життя, не маючи своєї екологічної ніші, людина як біологічний вид *Homo Sapiens* створює навколо себе і для себе штучне середовище буття, культурний простір свого «життєвого світу». Розвиток культури надає людині всі ті адаптаційні механізми, якими не забезпечила її природа. А. Гелен вважає, що біологічна непристосованість людини до певної екологічної ніші обернулася її здатністю освоювати практично будь-які природно-кліматичні умови, причому не за рахунок зміни біологічних видових ознак, а шляхом формування й розвитку «захисного шару» штучно створюваних умов життя. Е. Фромм зазначав у цьому контексті: «людина – найбезпорадніша з усіх тварин, але ця її біологічна безпорадність – основа її сили, джерело розвитку її специфічних людських якостей» [4, с.46]. Такий біологічний недолік людини компенсується продуктивною діяльністю, що забезпечує її «тілесно-душевно-духовну» єдність. Разом із тим, спроба людини вдосконалити середовище існування, створюючи раз по раз новий незначний елемент власного життєвого середовища, загалом змінює екосистему. Врешті така діяльність має вплив на вже досліджену картину світу і спричиняє її самоорганізацію – як адаптацію до змін.

Однак, розглядаючи авіаційну діяльність варто розуміти, що створення штучного життєвого простору, яким є забезпечення здійснення польотів знаходиться виключно в площині науково-технічної діяльності. Наростаючі процеси технологізації наукової діяльності та індустріалізації науки досліджують Дж. Д. Бернал, Е. Вебстер, Ю. Габермас, Є.В. Семенов, М.М. Семенова та ін. Вони показали, що при цьому зростає роль наукового знання в розвитку технологій та суспільства (Д. Белл, Ю. Габермас, Е. Тоффлер, І.Ю. Алексеева, В.С. Стюпін та ін.). Дослідженню змін у взаєминах сучасної науки, суспільства і технологічної сфери присвячені праці Б. Барнса, Р. Коена, В. Шеффера, О. Неклесса, Б. Юдіна та ін. У них констатується формування якісно нової стадії розвитку науки і техніки, а також їх взаємодій із суспільством, що виражається у формуванні так званої технонауки (технологічної науки, корпоративної науки тощо). Дослідження, що базуються на методології соціокультурного релятивізму, прагнуть віднайти безпосередній сутнісний зв'язок між розвитком суспільних відносин та внутрішньою логікою наукового прогресу. Ці питання отримують широкого розгляду зокрема в працях таких вітчизняних дослідників, як В. Білогуб, М. Бургін, Р. Віхалемм, Л. Дротянко, О. Зіневич, Є. Мамчур та ін.

Найбільш яскраво характеризує специфіку і проблеми постіндустріального суспільства феномен технонауки (*technoscience*). У даний час іде процес «огортання» сформованих протягом багатьох десятиліть організаційних та економічних схем взаємодії фундаментальної науки та практичних її прикладань, які виступають нині у формі високих технологій. Класична схема індустріального суспільства починалася від фундаментальних досліджень і через пошук практичних їх додатків йшла до розробки технічних і технологічних їх втілень, які потім виходили на ринки збуту. Це - «впроваджувальна» модель науково-технологічного циклу, головною

проблемою якої була відсутність зворотного зв'язку з виробництвом і суспільними потребами: спочатку створювалася технологія, а потім здійснювався пошук ринків збуту для неї. Контур «наука – технологія» був відносно автономним і замкнутим.

У постіндустріальному суспільстві істотно розширюються контури взаємодії науки, технології, суспільних потреб. Їх взаємозв'язки змінюються: розробка нової технології починається тоді і тому, коли виникає потреба: «Взаємовідносини науки і техніки в такому симбіозі є внутрішньо суперечливими. З одного боку, наука виступає як генератор нових технологій і саме через стійкий попит на них користується підтримкою, часом вельми щедрою. З іншого боку, виробництво нових технологій визначає попит на науку обмеженого типу, так що багато її потенції залишаються нерезалізованими. Від науки не потрібно ні пояснення, ні розуміння речей – досить того, що вона дозволяє ефективно їх змінювати. Це передбачає розуміння пізнавальної діяльності (включаючи наукову) як діяльності в деякому сенсі вторинної, підлеглої стосовно до практичного перетворення, зміни і навколишнього світу, і самої людини. Тим самим відкривається можливість для переосмислення точніше навіть обертання – сформованого раніше співвідношення науки і технології. Якщо традиційно воно розумілося як технологічний додаток, застосування кимось і колись виробленого наукового знання, то тепер виявляється, що сама діяльність із отримання такого знання «вбудовується» в процеси створення і вдосконалення тих чи інших технологій» [7, с. 590]. Дійсно, у світі йде процес скорочення частки фундаментальних досліджень і послідовного розширення прикладних розробок, які дедалі більше стають домінантою науково-технологічного розвитку. Така кардинальна трансформація науково-технологічного розвитку, яку пов'язують з переходом до економіки знань і технонауки, має глибокі наслідки. Перш за все вона пов'язана з орієнтацією на нового адресата інноваційної продукції: якщо в індустріальну епоху таким адресатом було суспільство загалом у масово-безособистісному образі, то адресатом технонауки стає людина, точніше маса споживачів, на інтереси яких і орієнтується нова економіка. Їх інтереси, що постійно оновлюються і перебувають у безперервній динаміці, стають рушійною силою економіки знань і безпосередньо включаються до розширеного спектру виробництва інновацій.

Технонаука у своєрідній формі реалізує вимогу постнекласичної раціональності про орієнтацію на людину. Її технології «відповідають» і «співвимірні» людині. Досить згадати перехід до персонального комп'ютера, який замінив неповоротку і громіздку обчислювальну техніку індустріальної епохи і докорінно перетворив увесь світ людини.

Складну і суперечливу динаміку просування до суспільства, заснованого на знаннях, переконливо можна продемонструвати на прикладі співвідношення реалізації високотехнологічних (Hi-Tech) проєктів і високих соціогуманітарних технологій (Hi-Hume): «Висока наукоємність Hi-Tech веде до створення таких продуктів, принципи функціонування яких незрозумілі споживачеві, тому необхідно не тільки створювати такі образи продуктів Hi-Tech, які були б доступні для розуміння непрофесіоналів, а й створювати

штучний попит на ці продукти». [8, с.34.] Ці особливості зумовили появу високих соціогуманітарних технологій - Ні-Нуме. Реалізація соціальних проектів з використанням технологій Ні-Нуме набули широкого поширення і за межами Ні-Теш-виробництва. Основне призначення Ні-Нуме - це такий вплив на свідомість (індивідуальну або масову), який має на меті досягнення певних керуючих і маніпулюють впливів.

Якщо завданням соціальних проектів в царині технонауки є зміна існуючої реальності, то Ні-Нуме цілеспрямовано міфологізують і спотворюють уявлення про Ні-Теш тому соціокультурний ефект від реплікації їх продуктів є дуже значущим. Між технікознавством і гуманітарними науками існує іманентний зв'язок. Технології Ні-Нуме, що за суттю є соціальними проектами, завжди мають бути людиновимірними та людинопридатними, всебічно орієнтованими саме на людину. Адже саме їх існування можливе лише завдяки людині – їх творцю та користувачу.

Висновки

Соціальні проекти, тривалий час були синонімом створення об'єктів соціальної сфери, та життєзабезпечення людини. Однак, феномен поняття соціального проектування динамічно розширює зміст свого концептуального наповнення, і є активною формою освоєння і пізнання об'єктивно існуючої реальності. Людиновимірність є сенсоутворюючою фундаментальною цінністю соціальних проектів.

Список літератури

1. Б.Т. Григорьян *Философская антропология: Критический очерк.* – М.: Мысль, 1982. – 188 с.
2. С.Б. Кримський *Проект і проектування в сучасній цивілізації // Метод проектів: традиції, перспективи, життєві результати: Практично зорієнтований збірник.* – К.: Видавництво «Департамент», 2003. – С. 6-15.
3. М. Хайдеггер *Бытие и время /;* Пер. с нем. и примеч. В. В. Библихина,. –М. : Ad Marginem, 1997. –451 с.
4. Л.Г. Дротянко *Феномен гуманітарного і прикладного знання.* – К. : Видавництво Європейського університету фінансів, інформаційних систем, менеджменту і бізнесу, 2000. – 423 с.
5. Е. Фромм *Психоаналіз і етика.* – М.: Республіка, 1993. – 415 с.
6. Б.Г. Юдин *Знание как социальный ресурс // Вестник РАН.* – Т. 76. – № 7. – 2006. – С. 587–595.
7. Е.А. Жукова *Ні-Теш: динамика взаимодействий науки, общества и технологий / Автореферат дис. д-ра филос. н.* –Томск. : 2007. – 39 с.